למאי הלכתא ⁴אמר רב ששת ∗לקדם תני

רב שמואל בר רב יצחק קמיה דרב הונא וירש

במקיש ירושה שניה לירושה ראשונה מה

ירושה ראשונה בן קודם לבת אף ירושה

שניה בן קודם לבת יחני רבה בר חנינא

קמיה דרב נחמן יוהיה ביום הנחילו את בניו

ביום אתה מפיל נחלות ואי אתה מפיל נחלות

בלילה א"ל אביי אלא מעתה דשכיב ביממא

הוא דירתי ליה בניה מאן דשכיב בליליא

לא ירתי ליה בניה ידלמא דין נחלות קא

אמרת דתניא 2והיתה לבני ישראל לחוקת

משפט אורעה כל הפרשה כולה להיות דין

וכדרב יהודה ידאמר רב יהודה ישלשה

שנכנסו לבקר את החולה רצו כותבין

רצו עושין דין ישנים כותבין ואין עושין

דין ואמר רב חסדא ילא שנו אלא ביום

ל) [לקמן קטו.], ב) סנהדרין לד: ג) שם ע"ש, ד) בס"א נוסף: זמן, ה) [דאמר. רש״ל],

תורה אור השלם

1 וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת בְּנָיוֹ אֵת אֲשֶׁר יִהְיֶה לוֹ לֹא יוּכָל לְבַבֵּר אֶת בֶּן הָאֲהוּבָה על פני בן השנואה הבכר:

יוּנְתָתֶם אֶת נַחֲלֶתוֹ לְשְׁאֵרוֹ הַקֶּרב אַלְיו מִמִּשְׁפֵּחְתוֹ וְיָרִשׁ אֹתָה וְהָיִתָּה לִבְּנִי יִשְׁרָאַל לְחֻקַּת מִשְׁבְּ בַּאֲשֶׁר צִוָּה יִיָ אֶת משֶׁה:

הוהות הר"ח

(h) רשב"ם ד"ה ג' טוכנוסו וכו' שכתב בה כן מדרב יהודה כל"ל ומיבת ועוד נמחק: (ב) ד"ה לא שנו וכו' אינן יכולין להיות דיינין דלא מצינו למימר לא תהא (ג) תום' ד"ה מקיש וכו' לבני אחי האב אף כאן אגב . חורפיה:

מוסף רש"י

ואי אתה מפיל נחלות בלילה. מפרש לה ואזיל לואת מת דין פסוק ואין לריך עוד לדיינין ובלילה לא הוי דין פסוק וזכרים ומ הוי דין פסוק וזכריך דיינין ואלו ששמעו לוואת המת יעידו בפניהם (פום). לחוקת משפט. בפרשת מחות דאיש כי ימות וגו' כתיבל (שם). אורעה. נסמיימה. ארעה. נסמיימה, דהיות דין. דמשמע הפלמ נחלות דין קלוב הוא בשעת המיתה, הכל כמו שאמר המת ואין הדבר לריך דיינין אלא כל אחד מיורשיו יחוקוהו כל אחד מיורשיו יחוקוהו םומעי הלוואה בשלו (ש ערשין דין. השומעין רשאין ושליטין להיות מחזיקין כל אחד בשלו, הכל כמו ששמעו לחל נשט, הכל לחו ששתעו (שם). שנים כותבין ואין עושין דין. דמתחילתו לא נראו להיות לדיינין (שם).

מוסף תוספות

א. ואם אין לו בת ואם אין אחים ולמד תחתון . מעליוז. ונקט וירש אותה מעליון, ונקט ויו ש חוח. שהוא סוף הענין. ניטנ״ל. ב. ועוד אם שוין ואין חילוק ממון ביניהם למה צריכים שלשה, ואם יש ביניהם, חילוק ממון ביניהם, פשיטא מ״ש משאר דיני פשיטא מ״ש משאר דיני ממונות. שיטת״ק נשס תוס׳ הלח״ש, ג. אע״פ שוכנסו לבקר את החולה מעצמם, ואין שם הוכחה כלל שעשאן החולה דיינין על הצוואה. רכינו יונה. T. ומדאורייתא יכולים הבנים לומר אין אנו רוצים לקיים דבריו. שיטמ״ק נשס תום׳ הרא״ש.

למחי הלכתח. ממעט להו הא ודאי יורשות אחי אמן שהרי הבת יורשת אמה ובמקום אמה עומדת לירש אחי אמה שהרי האשה יורשת את אחיה במקום שאין אח כדלקמן בסמוך דמקיש ירושה שניה לירושה ראשונה כו׳: לקדם. שיקדמו הבנים לבנות לירש את

דודיהן דילפינן לקמן מירושה ראשונה דהבן קודם לבת: ה״ג דתני רב שמוחל כו' וירש חומה. הכי נמי הוה מצי למינקט ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו דהיינו ירושה שניה אלא סיפא דכולהו נקט וכ״ש ירושה שניה ושלישית דסמיכי לירושה ראשונה. ירושה ראשונה הכתובה תחלה וקודמת לכל היורשין שהבן קודם לכל יורשין שבעולם: מקיש. לכתיב [במדבר כז] ואם אין לו בת ואם אין לו אחים וכן כולם בוי"ו מוסיף על ענין ראשון: אף ירושה שניה. והוא הדין לעשירית דבן קודם לבת דאחין קודמין לאחות לירש בנכסי האח והאחות קודמת לאחי האב של מת ואחי האב קודמין לאחות האב ואחות האב קודמת לבני אחי האב ובני אחי האב קודמין לבנות אחי האב אחיותיהן אבל אם יש שני אחי האב ולוה בנים ולוה בנות אלו יורשין חלק אביהן

ואלו יורשות חלק אביהן וכן הלכה: ביום הנחילו. הוה מצי למכתב בהנחילו: ביום אתה מפיל נחלות. לקמיה מפרש לה: א"ל אביי כו'. סבור היה דהאי מפיל נחלות כלותר מת ביום מפילין הנחלות ליורשין שאם מת ביום יירשו בניו נכסיו: דלמא דין נחלות קאמרת. שאין דנין אותן אלא ביום כשאר דיני ממונות דכתיב בהו (ירמיה כא) בית דוד דינו לבקר משפט דהא כל שאר נחלות נמי מיקרו משפט כדתניא דכתיב בסוף פרשת נחלות והיתה לבני ישראל לחוקת משפט מדקרי להו משפט ש"מ כל שאר נחלות נמי ביום ואי משום דכתיב [שמות יח] ושפטו את העם בכל עת הא אוקמיה רבא בסנהדרין בפרק אחד דיני ממונות (דף לד:) לגמר דין אבל תחלת דין ביום דלהכי כתיב ביום הנחילו והיינו דתנן [שם לב.] דיני ממונות דנין ביום וגומרין אף בלילה: דמניא כו'. כלומר דהכי נמי אשכחן בברייתא אחריתי דמשוי להו לכל נחלות דין דסד"א חילוק נחלות הרי הוא כחלוקת שותפין בעלמא ולא חשיב דין קמ"ל ומיהו תרוייהו קראי לריכי ביום הנחילו אילטריך לתחלת דין דביום וחוקת משפט אלטריך לרבויי כל שאר נחלות דליהוו דין דהאי ביום הנחילו לא איירי אלא בבן היורש אביו לחוד: אורעה. לשון מאורע לשון ויקר מקרה (רות ב) כלומר נסתיימה

להיות דין ולריך ג' וביום וילפינן נמי מינייהו לכל דיני ממונות להיות דנין תחלתן ביום כנחלות דכתיב בהו ביום הנחילו: וכדרב יהודה. אתא לאשמועינן רבה בר חנינא דלריך ג' לחלק נחלות כדין וביום: ג' שנכנסו לבקר אם החולה רלו כוחבין כו'. נראה בעיני דדוקא נקט שנכנסו לבקר הלכך רלו יעידו רלו יהיו דיינים אבל אם נכנסו להעיד שזימנום לשם והביאום לשמוע כדי להעיד הרי הם עדים ואין עד נעשה דיין דדמי לנכנסו בלילה דחשיב להו עדים לקתן [קיד.] הואיל ומתחלה לא היו ראוין לדין דלילה לאודי תחלת דין הוא וכ״ש הכא דאם באו לשם עדות אין עד נעשה דיין וראיה לדבר בפ"ק דמכות _(דף ו.) דקחשיב להו רבי יוסי התם עדים לפסול את השאר אם ראו עמהן את המעשה והן פסולין לעדות וחשיב לה עדות שנמלא אחד מהן קרוב או פסול ותבטל עדות כולן ורבי פליג עליה ואמר מה יעשו שני אחין שראו באחד שהרג את הנפש ואמרינן בגמ' [שס] דרבי נמי מודה דהוו להו עדים בראיה בעלמא אם באו לראות כדי להעיד דאמר רבא כי אמרינן להו למיחזי אתיתו או לאסהודי אתיתו כלומר כשבאתם לראות את המעשה לאיזה דעת באתם לראות או להעיד אי אמרי לאסהודי אתינן נמלא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה ואי אמרי למיחזי אתינן מה יעשו שני אחין כו׳ ואמר רב נחמן התם הלכה כרבי וקי״ל וַכּפוּבוּם יג.] הלכה כרב נחמן בדיני נמצינו למדין שהבא לראות מעשה כדי להעיד חשבינן ליה עד ואפילו לפסול כל חביריו לבטל עדותן אם הוא פסול וכל שכן היכא דוימנוהו לבוא לראות לוואת שכיב מרע כדי להעיד דשוב אינו עושה דין. והדתנן בראש השנה (דף כה:) ראוהו ג' והם בית דין יעמדו שנים ויושיבו מחבריהם אצל היחיד התם הוא שלא באו מתחלה כדי לראותו על מנת להעיד דא"כ שוב אין היחיד יכול להיות דיין דאין עד נעשה דיין אלא כשראוהו ממילא בלכתם בשוק או שהיו יושבין במקום אחד ומשם ראוהו וסייג מלאחי לדברי מחשובת רבינו שלמה זקני מ״כ שכתב בה כן (4) ועוד מדרב יהודה שמעינן דאין לריך לומר אתם עדי בשכיב מרע דאמר רב יהודה ג׳ שנכנסו לבקר את החולה רצו כותבין רצו עושין דין שנים כותבין ואין עושין דין ופירש רב חסדא לא אמרן אלא ביום אבל בלילה כותבין ואין עושין דין כיון דליליא לא חזי לדינא עדים הוא דשוינהו ואין עד נעשה דיין והאי ביום היכי דמי אי דאמר להו הוו עדים מי מצי למימר רצו עושין דין הא בהדיא סהדי שוינהו אלא לאו דלא אמר להו הוו עלי עדים וקתני רלו כותבין: ר**לו רוסביו**. את העדות כמו ששומעין מפי החולה היאך מנחיל נכסיו: **רלו עושין דין.** דהא שלשה נינהו ודנין ואומרים כך הדין שפלוני יטול חלק זה ופלוני חלק זה שדמיהן מכוונין בשוה וכותבין להם פסק דין שלא יוכלו עוד לערער זה על זה כלום ואע"ג דאין כאן אדם שמעיד בפניהם כלום הא פרכינן בר"ה [כה:] לא מהא שמיעה גדולה מראיה וכיון דהן רואין את החולה שמחלק נכסיו בפניהם הודאת בעל דין כמאה עדים דמי [ב״מ ג:] וללורך מה יעידו עדים בפניהם. והני מילי דאם רצו עושין דין דמשמע שאפילו החולה אינו יכול לחזור בו כגון מתנח שכיב מרע במקצח ודאיכא קנין דחו לא מצי הדר ביה כדאמרן לקמן בפרק מי שמח (דף קנה:) אבל בלא קנין כיון דיכול לחזור אין עושין דין כדמוכח לקמן [קיד.] שאין להן לדיינין לעשות דין בדבר שאפשר להבטל ואם דנו אין דיניהן דין דעדיין לא קנו עד שימות האב שמא יחזור בו: רצו עושין דין. אם לא כתבו אבל אם כתבו שוב אין עושין דין שהרי הכניסו עלמס בתורת עדות ואין עד נעשה דיין: לא שנו. הא דאסס רלו עושין דין אלא שנכנסו לבקר את החולה ביום דכיון דשמעו מפי החולה הרי הועד בפניהן ולא תהא שמיעה גדולה מראיה ויכולין היו לעשות דין באוחה שעה דיום הוא וכיון דנתרצו להיות דיינין בדבר כששמעו את העדות מפי החולה יכולין לדון היום או למחר כבית דין ששמעו עדות ואחר כך הולכין לבתיהן ונושאין ונותנין בדבר ופוסקין את הדין כפי מה שעיניהם רואות אבל אם נכנסו לבקר את החולה בלילה שבאותה שעה לא היו ראוין להיות דיינין ועדות שהועד בפניהם מפי החולה בלילה לא בפני בית דין הוא דבההיא שעתא אינן יכולין להיות דיינין (ב) וההיא ראיה דידהו אינה כשמיעת ב"ד ששומעין עדות מפי עדים אלא הן עצמן עדים הם במה ששומעין מפי החולה:

וירש אותה מקיש בו'. אע"ג דאינטריך לכדאמר לעיל הכא לא דרים אלא מוי״ו כדפירם בקונטרס ": בוכן יש ירושה שניה דראשונה. פי׳ בקונטרס ראשונה בן ובת דהך ירושה כתב בירושה

ברישא ומה בההיא בן קודם לבת אף בשניה דהיינו אחין קודמין

לאחות לירש בנכסי האח ואין נראה לר"י דמשמעו הכי דא"כ מירושה שניה לא שמעינן דבני אחות קודמין לבנות אחות אלא נראה לר"י דירושה שניה היינו בן הבן ובת הבן בן הבת ובת הבת דהיקשא קאי אכל הנך דכתיבי בקרא והגך דרשינן להו לקמן (דף קטו.) מאין לו עיין עליו ומה שפירש נמי בקונטרס דאחות האב קודמין לבני אחי האב (ג) אגב חורפיה לא עיין בה דהא תנן (שם) כל הקודם לנחלה יוצאי יריכו קודמין: אורעה כל הפרשה כולה להיות דיז. פי׳ בקונטרס לענין

זה שלריך שלשה לחלוקת נחלה כמו בדין וקשה לפירושו דח"כ חמחי מייתי דרב יהודה והא רב יהודה לא איירי בחלוקה אלא מיירי בדבר ששייך בו דין גמור ועוד דהוה ליה למימר חלוקת נחלות קא אמרת לא דין נחלות ב אלא מפר"י אורעה כל הפרשה

כולה להיות דין לענין שעל כרחם של בנים נעשים דיינים אותם העומדים שם בשעת לואה ועושין דין ולא מלי האי למימר איני רולה לדון לפניכם אלא לפני ב"ד הגדול או לפני ב"ד חשוב שבעירי אלא על כרחו מקבל אותן בדיינין ג ולא מיירי במתנת שכיב מרע דהא לא הוו דבריו ככתובין וכמסורין אלא מדרבנן ™ אלא מיירי כשנותן בקנין גמור במתנת בריא מעכשיו אם ימות וקרי לה נחלה לפי שהיא כעין נחלה שאינו קונה אלא לאחר מיתה ולר' יוחנן בן ברוקה אתי שפיר אפילו בלא קנין דאמר במתניתין (לקמן דף קל.) אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין מן התורה וא"ת הא דאמר פרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לד:) ור"מ דמקים ריבים לנגעים מה לגעים ביום אף ריבים ביום האי ביום הנחילו מאי עביד ליה מיבעי לכדתני רבה בר חנינא והשתא אי מיירי בדבר ששייך בו דין גמור הא שמעינן ליה מהיקשא דריבים לנגעים ואמאי איצטריך ביום הנחילו ולפירוש הרשב"ם אתי שפיר דאינטריך לחלוקה בעלמא ולא הייתי מלריך ביום דומיא דחלוקת שותפות בעלמא ואומר ר"י דלפי׳ נמי אינטריך דס"ד כיון דמשונה משאר דינין שדנין בעל כרחו ה״א דדנין אפילו בלילה: 336

נחלות הלכה א סמג עשון נחלות הלכה א סמג עשון לו טוש"ע ח"מ סי' רעו סעיף ג ד: יח ג ד ה ו מי'' פ"ג מהלכות סנהדרין הלכה ה ו סמג שם טור ש"ע ח"מ

יו א ב מיי׳ פ״ל מהל׳

רבינו גרשום יורש את בנה תנא בני

יווש אוו בנוי וונא בני אחיות יורשין אחות אמן: קא בעי למאי הלכתא. קא תני ולא בנות אחיות וכי אם אין להם אחים אמאי לא יריח רווח: אמר רר לא יר'ת בנות: אמר רב ששת לקדם קחני. כלומר דהי יורשות בנות אחיות היכא דלית לה אחי אבל קודמין לירש ולא בנות וכי חיכי דגבי אמן הבנים קודמין לבנות הכי נמי גבי קודמין לבנות הכי נמי גבי אחיות: וירש אותה מקיש יורשה שותי דכר מתאותר ירושה שניה. דכל המאוחר מז הרובים שבפרשה שני מן קרובים שבפרשה שני הוא לגבי חבירו שלמעלה ממנו: מקיש שניה. דהיינו ירושה של שאר קרובים לירושה ראשונה דבת דאם יש לו כן שהכן קודם לכת: י. ודלמא דיני נחלות. אי אתה דן בלילה: אורעה כמו מאורע. כל הפרשה כולה של נחלות להיות דין וכדרב יהודה כו' והאי קרא בסוף פרשת נחלות כתיב: שלשה שוכנסו לבקר את החולה ולא נכנסו לא על שם עדי צוואה ולא להיות דיינין . כי אם לבקר: רצו כותבין. . עדות צואת אותו שכ״מ שחילה נכסיו ליורשיז: רצו שהילק נכטי ליה שין דיבו עושין דין. שאם נתן למי שלא היה ראוי לירש או שהניח להן אביהן ירושה ולא רצה אחד מהז לחלוק עם אחיו אוו מהן לחלוק עם אחיו או לא נתן לבכור פי שנים כדין תורה יכולין לעשות כדין וכופין אותו עד שיחלוק דהואיל דג׳ נינהו עושין דין דג' דנין [דיני] ממונות: ב' כותבין. ן, נין מכונותו: ב פוובן, ומקבלי עדות נינהו ואין רשאין לדין דאין בית דין פחות מג': לא שנו. דרצו כותבין רצו עושין דין: אלא שנכנסו